

А.О. Сова

СПОРТИВНЕ ЖИТТЯ СЕЛА УЛИЧНОГО НА ДРОГОБИЧЧИНІ У 1920-Х РР.

Висвітлено маловідому сторінку з історії села Уличного Дрогобицького району Львівської області. Проаналізовано діяльність спортивних товариств «Луг» і «Пласт». Хронологічні межі дослідження охоплюють 1926–1930 рр. Нижня межа – це заснування «Лугу», верхня – заборона пластової організації у зв'язку із проведенням польської політики «пацифікації».

Ключові слова: Галичина, Дрогобиччина, село Уличне, «Луг», «Пласт», спорт.

In the article there is highlighted the little-known page from the history of the village of Ulychnoho Droghobyskyi district, Lviv region. There are analysed the activity of sports societies of «Loog» and «Plast». The chronological ranges of research embrace 1926–1930's. Lower boundary – a foundation of «Loog», top – the prohibition of plast organization due to the carrying out of Polish policy of «pacification».

Key words: Galicia, Droghobychchyna, the village of Ulychne, «Loog», «Plast», sport.

За останні роки існування нашої держави українські науковці зробили вагомий крок уперед у дослідженні історії українського молодіжного руху. Це дало можливість подолати низку стереотипів бачення історичного минулого та відкрити ряд раніше не відомих сторінок діяльності цих товариств. Однією з тем, яка замовчувалася в радянський час, є розвиток спортивного руху у першій половині ХХ ст. Яскравим епізодом цього періоду є діяльність організації «Сокіл», «Січ», «Пласт» та «Луг» у Галичині. Незважаючи на появу низки статей про спортивні товариства, їхня діяльність у с. Уличному не вивчалася. З огляду на це автор статті ставить за мету комплексно дослідити становлення та розвиток товариств «Луг» і «Пласт» у с. Уличному впродовж 1926–1930 рр.

Поява української спортивно-пожежної організації «Луг» у Галичині датується 1925 р. Перше товариство з такою назвою зареєстроване 25 березня 1925 р. у с. Підберізіці Львівського повіту (тепер село Пустомитівського р-ну Львівської обл.) [1, 2]. До цієї події великих зусиль доклав український громадсько-політичний та військовий діяч Роман Дашкевич. Статут «Лугу» передбачав: організацію виступів, лекцій, доповідей, аматорських вистав, курсів для неписьменних, бібліотек, читалень, хору, фестин (свят) і забав, проведення гімнастичних вправ вільноруч та на приладах, утримання футбольних команд, заняття різними видами спорту, проведення гімнастичних, освітніх і пожежних курсів [2, 2–3]. Незважаючи на перешкоди у діяльності з боку польської влади, товариства «Луг» засновуються на значній території Галичини, зокрема на Дрогобиччині. У 1925–1928 рр. у Дрогобицькому повіті зареєстровано 19 лугових товариств [3, 6], зокрема у с. Колпець (тепер у складі м. Стебника) [4, 9; 5, 10], с. Болехівці [6, 11; 7, 11], с. Тустановичі (тепер частина м. Борислава) [8, 416–427] та інших населених пунктах.

«Луг» у с. Уличне засновано 5 вересня 1926 р. Організація повинна була мати свою печатку. Однак, через брак джерел, невідомо чи вона була замовлена і що на ній було зображено. 24 вересня того ж року у селі виникла пожежа. Завдяки членам місцевого

«Лугу» її знешкоджено та врятовано з вогню півторарічну дитину. Проте через повільну у селі луговикам не вдалося оперативно спрацювати. Житель с. Уличне Михайло Николін, який був членом товариства «Просвіта», подав неправдиву інформацію жандармам про пожежу, звівши на луговиків наклепи, боцімто ті прибули не в повному складі. Поліція довго не розбиралася. Діяльність уличнянського товариства «Луг» було заборонено. З цього приводу часопис «Вісти з Лугу» помістив на своїх шпальтах інформацію від луговиків Уличного: «Свята то правда – що від напасти не пропасти. Ще лише ми внесли статута до затвердження, як поліції це не сподобалося і відгрожувався, що товариства Лугу не допустить заснувати. Та товариство засновано 5 вересня [1926 р.]. Молоде т[овариств]во не мало часу і розвинути як тут знайшлася причина його розв'язати. Дня 24 вересня вибух в селі в год[ині] 10 вночі вогонь. На ратунок прибігли перші луговики і вогонь загасили і виратували 1 С літну дитину. До того треба згадати, що в той час в селі була повіль і не можна було перейти з хати до хати. Жандарми приїхали на возі, як вогонь погашено. Та замість признання т[овариств]ву, зроблено донос і молоде товариство розв'язано. Не обійшлося тут і без яничарів. П[ан] [Михайло] Николін найбільше вигавкував на Луг – чому, мовляв, не з'явилися всі до одного Луговики. А сам чейже бачив що вони були, але через повіль не могли дістатися до вогню. Та [Михайлові] Николіну було цього замало, тому треба було Лугови пошкодити, бо Луговики не ходять п'януватися до нього. А він, бідака, шинок має, тай тому Лугу боявся. [Михайло] Николін з поліцією поставили на своїм. Луг розв'язано. Ми внесли рекурс. [Михайло] Николін донощик, нас в освітній праці не спинить» [9, 14].

Спроби відновити «Луг» у с. Уличному не увінчалися успіхом [10, 12 зв.]. Староство категорично відмовлялося реєструвати товариства там, де вони були раніше заборонені [11, 88]. Тому уличнянська молодь почала шукати інші шляхи вирішення цієї проблеми. Вся надія була покладена на реєстрацію товариства, але вже під іншою назвою – «Сокіл». До цього активно долучилися члени «Просвіти» та протиалкогольного товариства «Відродження» [12, 19]. Однак час минав, а зареєструвати нове товариство не вдавалося. Тоді молодь с. Уличного перейшла до нелегального оформлення «Пласту».

Найбільш яскраво пластова організація проявила себе у 1930 р. У Центральному державному історичному архіві України у Львові зберігається «Протокольна книга вакаційного гуртка в Уличні», що велася від 7 липня 1930 р. до 28 серпня 1930 р. У ній детально подано діяльність уличнянських пластунів. Керівний орган «Пласту» – Верховна Пластова Команда (ВПК) – у Львові у червні 1925 р. видала наказ № 43 про вакаційні гуртки. У ньому наголошувалося: «В[ерховна] П[ластова] К[оманда], не змінюючи характеру пластової праці на літних феріях й не даючи спеціальних припоручень, видає отсі організ[аційні] розпорядження: В кожному повітовому місті мають бути скликані в першій тижні вакацій сходу всі членів У[країнського] П[ластового] У[ладу], які перебувають, хоч би часово, в районі даного повіту, для зорганізування «Вакаційного Гуртка» й для намічення пляну діяльності на літні місяці.

Скликанням тих сходін займаються Кошові Команди, а де їх нема, там обов'язком кожного пластуна (чи пластунки) зі своїми сусідами є порозумітися в сій справі. По розв'язанні сего гуртка його провідник здає звіт з його діяльності і майна до О[кружної] П[ластової] К[оманди] і передасть туди всі відповідні письма та надбання. Незалежно від сего виконують поодинокі гуртки свій вже наперед намічений плян праці» [13, 1; 14, 11].

Виконуючи наказ ВПК, з ініціативи пластового розвідника Любомира Беча, 7 липня 1930 р. у с. Уличному проведено Перші сходини (збори) вакаційного гуртка [15, 3–4]. До його складу ввійшли: пластова учасниця дівочого 10-го перемиського куреня Уладу українських пластунів юнаків (УУПЮ) імені Мотрі Кочубей Дарія Беч, пластовий розвідник хлопчачого 6-го перемиського куреня УУПЮ імені Івана Богуна Любомир Беч, пластовий учасник хлопчачого 2-го пластового куреня Українського уладу старших пластунів (УУСП) «Червона Калина» у Стрию Омелян Кульчицький, пластовий учасник хлопчачого 18-го пластового куреня УУПЮ імені Івана Франка в Дрогобичі Ярослав Яворський. Програма перших зборів включала: 1) пластовий гімн; 2) доповідь Любомира Беча; 3) обрання гурткових діловодчиків; 4) організаційні справи; 5) пропозиції і запитання. Розпочалися збори співом пластового гімну «Цвіт України і краса». Після пластового гімну, Любомир Беч пояснив присутнім причини появи гуртка, його мету та завдання. Гурток в Уличному отримав назву «Вакаційний гурток Орла» [16, 16]. Його провідником (керівником) одногосно обрано Любомира Беча, містопровідником (заступником) – Дарію Беч. Тотемом гуртка затверджено вишнево-зеленого орла. Вирішено, що протоколи вестимуть члени по черзі. Протокольна книга мала зберігатися у містопровідника. Узгоджено план праці гуртка. До першочергових завдань належали: підготовка до другого пластового іспиту (основи медичних знань, азбука Морзе, картографія, куховарство, спортивне орієнтування та ін.) [17, 64–99], виступи в читальні «Просвіта», пропагування пластових ідей, заходи для створення осередку Українського краєвого товариства охорони дітей і опіки над молоддю, вправи, мандрівки, забави, спортивні ігри, підготовка рефератів та виголошення доповідей, практичні пластові вмідості тощо. Постановлено, що збори гуртка мали відбуватися у вівторок і п'ятницю близько 12-00 – 13-00 в довільному місці та після Служби Божої в неділю у шкільному городі. Захід закінчився пластовим кличем «СКОБ!».

Загалом за два місяці діяльності уличнянські пластуни провели колосальну працю, яка дала можливість їм вдосконалитися духовно і фізично. Незважаючи на невеликий час існування пластового гуртка, його члени зуміли придбати печатку. Прямокутною печаткою розміром 49x9 мм, без зображення, із легендою (написом): «Вакаційний Гурток в УЛИЧНІ» завірено документи, які датуються 4–28 серпня 1930 р. [16, 15–18 зв.]. Для проведення занять пластуни вакаційного гуртка в Уличному користувалися значною кількістю організаційної літератури, зокрема працями методичного та виховного характеру: Дмитра Донцова «Юнацтво і Пласт» (Львів, 1928), Василя Кархута «Перша проба пластуна» (Львів, 1929) та «Друга і третя проба

пластуна» (Львів, 1929), Євгена Пеленського «Пластовий гурток» (Львів, 1930), «Пластовий впоряд як доповнення до впоряду «Сокола-Батька» (Львів, 1928), «Пластовий календарик для молоді на рік 1929/30» (Львів, 1930), Олександра Тисовського «Життя в Пласті. Основи пластового знання для Української Молоді» (Львів, 1921), Тараса Франка «Історія й теорія руханки» (Коломия, Львів, 1923) та ін.

Велика заслуга в організації та веденні роботи з пластунами Уличного належала Любомиру Бечу (літературний псевдонім «Л. Запорізький») [16, 269], пластова псевдо «Сизий Орел» [16, 16], криптоніми Б. Л. Зенон, Л. З. Б. [18, 101–102; 19, 206–209] та Омеляну Кульчицькому (пластова псевдо «Шлехта» [20, 84]). Завдяки їм пластовий вакаційний гурток в Уличному впродовж липня – серпня 1930 р. провів 17 засідань, 1 мандрівку та 1 теренову нічну гру. Заняття відбувалися на шкільному городі, в школі, на «Гребені», у лісових масивах біля села. За весь період існування пластового гуртка проведено: 1) ігри та забави: «Адвокат», «Артисти», «Близьке і далеке», «В букву», «Вправа нюху», географічна гра, «Годинник», «Гра Кіма», «Гра Сетона», «За годинником», «Кілько?», «Мирення тягарів», «Обсервація дороги», «Подібне», «Порівняння», складомовки, «Так – ні», «Хто знайде?», «Хто я?», «Що бачиш?», «Який примірник на столі?», «Який я?», «Які зміни на столі?»; 2) прочитано реферати та лекції: з історії України, про гроші, діяльність вакаційних гуртків, польові ігри, мандрівки і табори, кооперацію, картографію, «Пласт і ідея ошадності», «Ратівництво», «Пластові приписи і розпорядки», «Про розвідчу службу», «Сигналізація», «Слідження», українську руханку, «Характер і його значення», «Як виповнювати друки»; 3) практичні заняття: з куховарства, азбука Морзе, будови шатер, орієнтування по годиннику, картографію, вивчення українських пісень; 4) мандрівку 6 серпня (маршрут: Уличне, Калинівець, Зимівки (тепер село Сколівського р-ну Львівської обл.), Орів (тепер село Сколівського р-ну Львівської обл.), Киянска, Уличне); 5) теренову нічну гру 26 серпня (біля приміщення школи, вулицями Уличного) та ін. Пластуни по черзі укладали програму засідань та вели протокольну книгу. Один пропуск занять Дарії Беч та два Ярослава Яворського з поважних причин [15, 58 зв.–59] за весь час існування вакаційного гуртка в Уличному свідчать про дисциплінованість та високий рівень самоорганізації його членів. Запропонована програма заходів дозволила кожному члену гуртка засвоїти нові знання та навички.

Пластуни також брали участь у всіх громадських заходах, які проводилися у селі. Так, у липні Омелян Кульчицький з членами «Пласту», читальні «Просвіта» та протиалкогольного товариства «Відродження» як головний режисер проводив репетиції двох вистав «Батраки» та «Бабський бунт» [15, 6 зв.–7]. 17 серпня 1930 р. о 3-й годині Дарія Беч, Любомир Беч, Омелян Кульчицький і Ярослав Яворський взяли участь у протиалкогольному віче, яке відбулося у с. Уличне [15, 39 зв.].

Загалом проведена праця «Лугу» та «Пласту» в с. Уличному дала розуміння членам їхнього місця та ролі у суспільно-політичних подіях того часу. На жаль, нетривала діяльність цих організацій та заборона польською окупаційною владою («Луг» у 1926 р.,

«Пласт» у 1930 р.) не дали можливості на належному рівні побудувати спортивне життя в с. Уличному. Незважаючи на це, луговики та пластуни зуміли використати отриманий досвід у своїй подальшій громадській діяльності як в Уличному в спортивній організації «Сокіл», протиалкогольному товаристві «Відродження», читальні «Просвіта», так і за його межами в Дрогобичі, Львові, Перемишлі, Стрию, де вони вчилися або працювали. Наприклад, Любомир Беч у львівських часописах опублікував чимало статей про «Пласт» та практичні поради для української молоді [21], був одним з провідних членів товариства «Сокіл» в Уличному у 1930-х рр. [12]. Мова про це йтиметься у наступній публікації автора. Методика луговиків та пластунів Уличного не втратили своєї актуальності. Її з певними корективами успішно можна застосувати й сьогодні для виховання української молоді.

1. Дашкевич Р. Підручник для руханково-пожарних товариств Січей та Лугів / Р. Дашкевич. – Львів, 1925.
2. Статут руханкового товариства і огневої сторожі «Луг». – Львів, б. р.
3. Стан Лугової організації при кінці 1928 // Вісти з Лугу. – Львів, 1929. – Січень. – Чис. 1.
4. Свій. Хочемо бути в поступовій лаві Лугового брацтва. Колпець, пов. Дрогобич // Луговик. – Львів, 1926. – 20 грудня. – Чис. 2.
5. Козак Ничай. Вперід! Славне Товариство! Колпець, пов. Дрогобич // Луговик. – Львів, 1927. – 20 березня. – Чис. 3.
6. Свій. До гурту пристаєм молодого! Болеківці, пов. Дрогобич // Луговик. – Львів, 1927. – 20 січня. – Чис. 1.
7. До гурту пристаєм молодого! Болеківці, пов. Дрогобич // Луговик. – Львів, 1927. – 20 березня. – Чис. 3.
8. Дашкевич Р. Тустановичі / Р. Дашкевич // Дрогобиччина – земля Івана Франка. Збірник географічних, історичних та етнографічно-побутових і мемуарних матеріалів / Голова Редакційної Колегії д-р Лука Луцiv. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1973. – Т. 1.
9. Луговики. З Лугу в Уличні, пов. Дрогобич // Вісти з Лугу. – Львів, 1926. – 25 грудня. – Чис. 6.
10. Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДА України у Львові). – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 1.
11. ЦДА України у Львові. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 616.
12. ЦДА України у Львові. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 731.
13. Реф. Орг. Вакаційні гуртки // Урядові Вісти Верховної Пластової Команди. – Львів, 1925. – Червень. – Чис. 4(6).
14. Молоде Життя. Часопис Українського Пласту. – Львів, 1925. – 15 червня. – Чис. 5–6.
15. ЦДА України у Львові. – Ф. 389. – Оп. 1. – Спр. 974.
16. ЦДА України у Львові. – Ф. 389. – Оп. 1. – Спр. 796.
17. Тисовський О. Життя в Пласті. Основи пластового знання для Української Молоді / О. Тисовський. – Львів: Накладом Верховної Пластової Ради у Львові, 1921; Беч Д. Розповідь про брата / Д. Беч // Дрогобиччина – земля Івана Франка. Збірник географічних, історичних та етнографічно-побутових матеріалів / упор. і ред. М. Шалата. – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 1997. – Т. 4.
18. Л. З. Б. [Беч Л.]. Героїчне сповнювання обов'язку (Наказ доби, що її творимо) // Вогні. Ідеологічний журнал нового покоління. – Львів, 1936. – Травень–червень. – Чис. 9–10 (58–59).
19. Зенон Б. Л. [Беч Л.]. Роля психотехніки у професійному порадистві // Вогні. Ідеологічний журнал нового покоління. – Львів, 1937. – Вересень–жовтень. – Чис. 9–10(6).
20. ЦДА України у Львові. – Ф. 389. – Оп. 1. – Спр. 167.
21. Беч Л. Пластуни в українській визвольній війні (У двадцятипятиліття перших пластових відділів) / Л. Беч // Вогні. Ідеологічний журнал нового покоління. – Львів,

1937. – Квітень. – Чис. 7 (66); Б. Л. Зенон [Беч Л.]. Роля психотехніки у професійному порадистві // Вогні. Ідеологічний журнал нового покоління. – Львів, 1937. – Вересень–жовтень. – Чис. 9–10(6). – С. 206–209; Беч Л. Гігієна спорту / Л. Беч // Спорт. Часопис Українського Спортивного Союзу. – Львів, 1937. – 27 березня. – Чис. 4(19). – С. 2; Беч Л. Гігієна спорту / Л. Беч // Спорт. Часопис Українського Спортивного Союзу. – Львів, 1937. – 15 травня. – Чис. 7(22). – С. 2; Беч Л. Гігієна спорту (Продовження) / Л. Беч // Спорт. Часопис Українського Спортивного Союзу. – Львів, 1937. – 15 червня. – Чис. 9(24). – С. 2.

Т.Д. Федоренко

РОЛЬ І МІСЦЕ КУЛЬТУРНО-МАСОВИХ ОСЕРЕДКІВ У ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНСТВА ПОВОЄННОЇ ДОБИ

Досліджено стан, функціонування, роль та місце сільських осередків культури у повоєнну добу в повсякденному житті української сільської спільноти. Простежено вплив держави на населення через центри культурного споживання. Розкрито, що основними видами дозвілля стали відвідування клубів, бібліотек, читання газет, слухання радіо, в окремих випадках відвідування музеїв. Четвертий п'ятирічний план передбачав відбудову культурно-освітніх закладів. В умовах цілковитого панування авторитарно-командної системи культурно-масові центри не могли повністю виконати свою місію духовного збагачення людей. У повоєнний період осередки культурного життя на селі стали центрами як і для спілкування людей та задоволення морально-естетичних проблем, так і ідеологічного впливу держави.

Ключові слова: культурні центри, повоєнне сільське співтовариство, культурне споживання, духовне збагачення, ідеологічний вплив.

The article explores status, function, role and place of cultural centers in everyday life of the Ukrainian post-war rural community. An attempt to trace the influence of the state on the population through the centers of cultural consumption is made.

The Second World War caused the Ukrainian peasantry enormous human and material losses. For peasants the main types of leisure in the post-war years were visiting clubs and libraries, reading newspapers, listening to the radio, and occasionally – visits to museums. The fourth five-year plan called for the restoration of cultural and educational institutions. In terms of complete domination of authoritarian system of governing, public cultural centers could not fully perform their mission of spiritual enrichment of people. In the postwar period the centers of rural cultural life changed and became centers for communication and meeting moral and aesthetic problems as well as for the ideological influence of the state.

Key words: cultural centers, post-war rural community, cultural consumption, spiritual enrichment, ideological influence.

Повсякденне життя кожного народу – це матеріальне втілення його масового менталітету. Це накопичена народом за століття сфера прояву його розвитку, життєвого та культурного досвіду. За допомогою дослідження повсякденності можна створити цілісну картину того чи іншого періоду та надати характеристику такій соціальній категорії населення, як селянство.

Враховуючи, що повсякденність людини не вичерпується суто економічним та господарським життям, а навпаки, необхідним елементом є залучення